

ний третейських судів и о выдаче исполнительных листов на принудительное исполнение решений третейских судов // Тенденции развития гражданского процессуального права России. Сборник научных статей. – СПб.: Юрид. центр Пресс, 2008. – С. 69–74; Сахнова Т. В. Курс гражданского процесса: теоретические начала и основные институты. – М.: Волтерс Клувер, 2008. – С. 407.

¹⁸ Десярев С. Л. Реализация судебной власти в гражданском судопроизводстве: теоретико-прикладные проблемы. – М.: Волтерс Клувер, 2007. – С. 163.

¹⁹ Бурмагин С. В. Вказана праця. – С. 9; Козлов Е. И., Кутафин О. Е. Конституционное право России: учебник для студентов высших учебных заведений. – Изд. 3-е, перераб. и доп. – М.: Юрист, 2004. – С. 473.

²⁰ См. напр.: Воскобитова Л. А. Механизм реализации судебной власти посредством уголовного судопроизводства: автореф. дисс. ... д-ра. юрид. наук : 12.00.09 / Воскобитова Лидия Алексеевна; МГЮА. – М., 2004. – С. 15–16.

²¹ См. напр.: Фурсов Д. А., Харламова И. В. Вказана праця.

²² Кутько В. В. Методологические принципы формирования понятийного строя теории юридического процесса: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Кутько В. В.; Белгородский государственный университет. – Белгород, 2013. – С. 11.

²³ Судебная власть / Под ред. Л. И. Петрухина. – М.: ООО «ТК Велби», 2003. – С. 18.

²⁴ Попова Ю. А. Теоретические проблемы гражданской процессуальной (судопроизводственной) формы: современный аспект / Тенденции развития гражданского процессуального права России. – СПб.: Юрид. центр Пресс, 2008. – С. 80.

Резюме

Джавадов Х. А. Деякі аспекти визначення змісту поняття «правосуддя» в контексті характеристики судової діяльності.

Статтю присвячено дослідженню поняття «правосуддя» в цивільному процесі. Аналізується повнота й особливості відображення в понятті правосуддя розгляду та вирішення цивільних справ судом у якості діяльності. Приділяється увага ключовим факторам визначення правосудності судової діяльності, обсягом поняття правосуддя, співвідношення з категорією «судочинство».

Ключові слова: правосуддя, цивільний процес, судочинство, судова діяльність.

Резюме

Джавадов Х. А. Некоторые аспекты определения содержания понятия «правосудие» в контексте характеристики судебной деятельности.

Статья посвящена исследованию понятия «правосудие» в гражданском процессе. Анализируется полнота и особенности отражения в понятии правосудия рассмотрения и разрешения гражданских дел судом в качестве деятельности. Уделяется внимание ключевым факторам определения правосудности судебной деятельности, объему понятия правосудия, соотношения с категорией «судопроизводство».

Ключевые слова: правосудие, гражданский процесс, судопроизводство, судебная деятельность.

Summary

Javadov H. Some aspects of definition of the content of the concept «justice» of a context of the characteristic of judicial activity.

The article is devoted to the study of the concept of “justice” in civil proceedings. Analyzed the completeness and features reflected in the notion of justice consideration and resolution of civil cases by the court as activities. Attention is given to the key factors determining rightly judicial activities, the scope of the concept of justice, correlation with category «justice».

Key words: justice, civil litigation, litigation, litigation activities.

Отримано 25.06.2014

УДК 347.91/95

I. O. ІЗАРОВА

Ірина Олександрівна Ізарова, кандидат юридичних наук, доцент, доцент Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ЗБЛИЖЕННЯ ТА ГАРМОНІЗАЦІЯ ЯК ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА

Право є надзвичайно складною системою, що постійно змінюється і розвивається під впливом багатьох факторів, і вектор цього розвитку не завжди вдається вдало спрямувати або навіть спрогнозувати. Зазвичай, правові механізми та інститути є реакцією або відповіддю на запити, що панують у суспільстві, і можуть бути зумовлені низкою об'єктивних, часто непереборних, обставин. З огляду на це надзвичайно важливим є дослідження чинників і факторів, які можуть здійснити вплив та сформувані тенденції розвитку права, особливо його конкретних галузей.

У сучасних умовах помітною стає загальна тенденція до зближення правових систем світу, особливо країн європейського простору. Це пов'язано насамперед із істотними змінами, що відбулися останнім часом в європейському суспільстві – поглибленням інтеграційних процесів, пошквалюванням трудової міграції, поширенням торгових та інших комунікаційних зв'язків між громадянами держав Європейського Союзу і європейського континенту, що, відповідно, відображається у прагненнях учасників цих відносин забезпечити єдині зрозумілі підходи до механізмів правового регулювання й захисту своїх прав.

Створення ЄС неминуче приведе до розбудови єдиного правового простору на теренах країн достатньо різних правових систем. Співпраця, взаєморозуміння та взаємодопомога сприяють активному зближенню права та створенню наднаціонального правового простору. І сьогодні перспектива членства в ЄС для країн-кандидатів зумовлює необхідність дослідження системних процесів зближення та гармонізації права в європейських країнах.

Дослідження процесів реформування національного цивільного процесуального законодавства в світлі євроінтеграційних процесів та адаптації національним законодавством законодавства ЄС зумовлює науковий інтерес до цих процесів зближення та гармонізації права, які сьогодні актуальні в країнах-членах ЄС.

Зближення права розглядається також як глобальне явище, самостійний науковий напрям – науки уніфікації права, а також як одна із найважливіших тенденцій розвитку права, що покликана розмежувати інтернаціоналізацію права як процес стихійного взаємовпливу правових систем одна на одну і цілеспрямоване зближення права як складову правової інтеграції¹. Але в правовій науці відсутні єдині підходи до визначення самих понять зближення права та близьких до нього за змістом понять гармонізації і зближення права. У зв'язку із цим у переважній більшості їх сутність та значення визначається в межах конкретного дослідження.

Справді, враховуючи цілком об'єктивні обставини останнім часом надзвичайно інтенсифікувалися наукові розробки, присвячені зближенню права. При цьому предметом дослідження стають як загальнотеоретичні проблеми в галузі зближення права, так і питання уніфікації права в певній сфері правових відносин². Важливе місце серед них, безумовно, повинні посісти дослідження зближення та гармонізації в галузі цивільного процесуального права, оскільки належної уваги у вітчизняній науковій літературі ці питання не отримали³. Водночас ці питання достатньо активно обговорюються в європейській науковій спільноті⁴.

Слід зазначити, що аналіз історичного процесу розвитку та зближення сучасних правових систем країн ЄС надає можливість більш точного визначення сутності таких явищ, як зближення і гармонізація права. Історична традиція зближення правових систем характеризується поступовим, але не стабільним розвитком, тому її дослідження надає можливість визначити основні шляхи та фактори, що впливають на це, та досягти найбільш ефективних результатів. Важливою передумовою для зближення й гармонізації права на теренах європейського континенту стали надбання римського права, які застосовувались шляхом прямого запозичення норм кодифікованих актів, а також результатів наукових досліджень шкіл вивчення римського права, які істотно збагатили правову науку.

Рецепція римського права на європейському континенті зумовила створення єдиної стабільної основи як симбіозу досягнень римської правової думки із традиційними звичаями. Так сформувалися сучасні образи правових систем європейських країн. Це забезпечило наявність сталих передумов для зближення й гармонізації права європейських країн, що є характерним процесом розвитку сучасних правових систем і відповідає вимогам європейської спільноти та інтеграції.

За часів становлення імперії римська правова система формувалась з урахуванням і запозиченням найбільш ефективних інститутів та дієвих механізмів правового регулювання відносин тих народів, які перебували у її складі. Цивільне право, основне ядро якого сформувалось для врегулювання відносин між квіритами-громадянами Римської держави, або *civitas Romana*, поступово втрачало ефективність, оскільки не поширювало своє регулювання на представників завойованих територій, яких було більш вигідно залучати до торгових відносин, ніж утримувати в якості рабів. Успішний симбіоз *ius civile Quiritium* та *ius gentium*, в процесі якого стали запозичуватися найбільш дієві механізми правового регулювання, стало одним із найбільш важливих досягнень юридичної думки та основою римського класичного права⁵.

Посилаючись на численні згадки у роботах римських істориків, В. Е. Грабарь вказує, що все первісне право було міжродовим *ius gentium*; у міжродовому договорі містились норми взаємної поведінки родів, взаємної гостинності (*hospitium*), врегульовувалося право відносин і торгівлі з юридичним захистом (*commercium*), а також право шлюбних зв'язків (*conubium*), тому закон (*lex*) у його первісному значення можна розглядати як угоду, договір: *inter populos lex convenit*⁶.

Варто підтримати точку зору вченого про те, що після об'єднання родів і створення держави всі уявлення *iura gentium* стали належати до *ius quiritium*, тому *commercium*, *conubium*, *actio* з відносин між різними родами і їх членами стали відносинами між квіритами. Тобто, як він цілком слушно зауважує, з утворенням держави голови сімей і родів, перед цим незалежні, перетворюються на квіритів, а їх право – з міжнародного *ius gentium* – у квіритське або внутрішнє *ius commercii*, *ius conubii*, *legis actio*, що вчені назвали переходом від форм складних до унітарних. І як наслідок – перетворення права між групами на внутрішнє право групи, в яку вони злилися.

Зазначене свідчить про те, що уніфікаційні процеси відігравали важливу роль під час створення єдиного державного утворення держав, зокрема Римської імперії. Сучасним прообразом такого зближення права виступає Європейський Союз. Сьогодні національне право країн-членів ЄС вже не здатне ефективно регулювати відносини, які виникають у межах цього державного утворення. З огляду на це, важливим для нашого дослід-

ження є явище європейської інтеграції як процес політичної, юридичної, економічної інтеграції європейських держав, поширення європейської цінностей і поступове створення складного державного утворення.

У ході формування єдиного наддержавного утворення на території сучасної Європи в установчих документах були відображені прагнення засновників до створення єдиного правового простору – взаємодії національного права із правом ЄС. У 1992 р. у Маастрихті був підписаний Договір про ЄС, який забезпечив утворення європейської спільноти. У цьому договорі та інших установчих документах ЄС було визначено етапи й умови інтеграції. Науковці також відзначають важливе значення Брюссельської угоди 1968 р. та Амстердамської угоди, в положеннях ст. 65 якої було визначено необхідність поєднання гармонізації в сфері цивільного процесуального права⁷.

Серед них важливе місце, безумовно, посідають положення ст. 81 глави 3 Договору про ЄС та Договору про функціонування ЄС (консолідована версія) «Судове співробітництво в цивільних справах», в якій йдеться про розвиток судового співробітництва в цивільних справах транскордонного змісту на підставі принципу взаємного визнання судових рішень і рішень у позасудових справах та заходів, спрямованих на те, щоб забезпечити: а) взаємне визнання й забезпечення виконання у державах-членах судових рішень та рішень у позасудових справах; б) транскордонне вручення судових та позасудових документів; в) сумісність норм щодо колізії права та юрисдикції, що застосовуються у державах-членах; г) співробітництво у збиранні доказів; д) ефективний доступ до правосуддя; е) усунення перешкод для належного функціонування цивільного провадження, в разі потреби – через сприяння узгодженості правил цивільного процесу, чинних у державах-членах; ж) розвиток альтернативних методів вирішення спорів; з) підтримку навчання суддів та судового персоналу⁸.

Таким чином, основними засновницькими документами ЄС були утверджені шляхи гармонізації національного законодавства країн-членів ЄС, що зумовило і подальший їх розвиток.

Важливу роль у гармонізації цивільного судочинства в Європі та в світі відіграє Європейська конвенція про захист прав і основоположних свобод людини 1950 р.⁹ та Хартія основних прав Європейського Союзу про основні права 2000 року¹⁰. Їх еволюційне значення в розвитку єдиного європейського правового простору, які в п'ятидесятирічному циклі засвідчили про єдині загальні прагнення європейського співтовариства до стандартів верховенства права і справедливого правосуддя.

У 2013 р. відсвяткували 60-річчя Європейської конвенції, упродовж цього часу до перших десяти країн-членів Ради Європи, які ратифікували її в Люксембурзі, приєдналися всі інші із сорока семи країн-членів Ради Європи, що забезпечило створення унікальної системи захисту прав людини.

Україна ратифікувала цю Конвенцію, Перший протокол та протоколи № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції із деякими застереженнями шляхом ухвалення відповідного закону від 17 липня 1997 р.¹¹, взявши на себе низку міжнародних зобов'язань, зокрема, у царині цивільного правосуддя. Це привело також до визнання юрисдикції Європейського суду із захисту прав людини, що має виключно важливе значення для розбудови ефективної системи цивільного правосуддя.

Стаття 6 цієї Конвенції проголошує єдині основоположні засади верховенства права, права особи на судовий захист, які є невід'ємними гарантіями європейських стандартів правосуддя, що об'єднують всі країни-члени ЄС та країни, які ратифікували Конвенцію. Корені основних положень цієї статті сягають в римське право та забезпечили сталий фундамент для гармонізації права держав-членів ЄС¹².

Ці визначальні права особи на доступ до суду, на правову допомогу, на справедливий та публічний розгляд справ судом та інші, закріплені основними міжнародними документами про захист прав і свобод, повинні забезпечуватися і на національному законодавчому рівні. У чинному цивільному процесуальному законодавстві здебільшого відображені ті ідеї та принципи цивільного судочинства, які є традиційними і відображають суспільні погляди на справедливе правосуддя. Але, водночас, вітчизняне цивільне процесуальне законодавство містить ряд положень, зміст яких не зовсім відповідає європейським стандартам, які є усталеними у світовій практиці та являють собою наслідок радянського періоду. Йдеться про основні принципи цивільного судочинства, його мету і завдання, порядок здійснення правосуддя, диференціацію проваджень тощо, які мають важливе значення для ефективного здійснення правосуддя у справі і забезпечення прав та законних інтересів учасників процесу. У зв'язку із цим видається необхідним концептуально осмислити основні передумови, підстави та етапи реформування вітчизняного цивільного процесуального законодавства. З огляду на обраний державою і суспільством вектор європейського розвитку слід визнати необхідним дослідження європейських стандартів здійснення цивільного правосуддя, які розкриваються та деталізуються у рішеннях Європейського суду з прав людини, з метою удосконалення процедури судового розгляду справ судом і уніфікації її з європейськими стандартами цивільного правосуддя.

Дослідження, вивчення і застосування практики Європейського суду надзвичайно сприяє зближенню й гармонізації права. Одним із найважливіших завдань є приведення вітчизняного законодавства у відповідність із європейськими стандартами правосуддя. Так, у 2013 р. Європейський суд розглянув 69 заяв громадян України, у 65 з яких судді вбачали хоча б одне порушення прав (94 % з загальної кількості). Зокрема, 19 з них стосувалися права на справедливий публічний розгляд справи судом (більше таких порушень тільки в РФ – 25 зі 129)¹³. Такий високий відсоток порушень положень Конвенції взагалі характерний тільки для двох із 47 країн-членів Ради Європи – РФ і України, на яких припадає близько 30 відсотків з усієї кількості заяв, розглянутих Європейським судом за рік. Характерним є також те, що із усіх заяв, поданих громадянами України до Європейського суду, у половині було визнано порушення права на справедливий публічний розгляд справи судом¹⁴.

Такий механізм можна віднести до «природних», які науковці цілком справедливо пояснюють тенденцією зближення «природним чином» у зв'язку із збільшенням контактів між системами цивільного процесу¹⁵. Слід враховувати ці фактори соціального характеру, які С.Н. van Rhee відніс до «природних» – цілком природним те, що фізичні особи шукають найбільш ефективні, раціональні, дешеві та швидкі процедури вирішення спорів, більш стабільного захисту та правового регулювання своїх відносин. Цю тенденцію не можна ні перебороти, ні оминати. З огляду на це слід постійно досліджувати та запозичувати запроваджувати більш ефективні процедури захисту цивільних прав.

Основними причинами такого зближення стала ще низка чинників. Так, науковці переконані, що відмінності процедур цивільного судочинства створюють надзвичайні труднощі для суддів та юристів, а також на додаток зумовлюють непередбачуваність та непрогнозованість результату цього процесу для сторін¹⁶.

Певною відповіддю на цей запит стали спроби та прискорені альтернативні процедури цивільного судочинства – European Small Claims Procedure та European Order for Payment Procedure. Як зазначають науковці, запровадження єдиної європейської процедури, що є пропорційальною ціні позову, забезпечує рівні умови для кредиторів та боржників у всіх країнах ЄС¹⁷.

Важливим є також вплив наукових досліджень порівняльного характеру і пошуків наукових зв'язків. Аргументами на підтвердження цієї теорії свідчить те, що останнім часом надзвичайно активізувались наукові дослідження гармонізації цивільного процесуального права – це проект професора Шторма «Approximation of Judiciary Law in the European Union»¹⁸, проект ALI-UNIDROIT «Principles of Transnational Civil Procedure»¹⁹, а також спільні проекти ELI-UNIDROIT «From Transnational Principles to European Rules of Civil Procedure»²⁰. Активна наукова співпраця у цій сфері свідчить про запит суспільства на пошук та знаходження шляхів вирішення проблем, пов'язаних із різними правилами цивільного судочинства.

Отже, зближення та гармонізацію цивільного процесуального права можна справедливо визнати одним із найактуальніших і найбільш пріоритетних сучасних напрямків розвитку правової науки, який останнім часом став одним із найбільш розповсюджених явищ європейської спільноти. Посилення євроінтеграційних процесів в Україні, проведення активної економічної співпраці, полегшення транспортного сполучення та розвиток електронної комерції тощо, що пов'язано із необхідністю створення та функціонування узагальнених схожих і зрозумілих підходів до захисту прав, як наслідок, зумовлюють активізацію уваги до гармонізації законодавства країн-членів ЄС.

Незважаючи на важливість такої галузі права, як цивільне процесуальне, науковці цілком зважено акцентують увагу на її складності – у сфері процесуального права гармонізація є особливо складною у зв'язку з тим, що вона тісно пов'язана з судовою організацією: для зміни процесуальних норм необхідні зміни у судової, і це часто стає непереборною проблемою, щонайменше з політичних причин²¹.

Деякі автори стверджують, що гармонізація процесуального права може мати негативні наслідки, наприклад, якщо це означає, що країні з ефективною системою доведеться змінювати свої правила з метою дотримання єдиного стандарту, який є менш ефективним²².

Варто зауважити, що навряд чи при гармонізації права перевагу віддадуть менш ефективним процедурам, набагато більші труднощі можуть виникнути при запровадженні цих процедур у національне законодавство з урахуванням усталених традиційних підходів.

До переваг гармонізації цивільного процесу відносять також їх фрагментарний характер, оскільки окремі процедури можуть бути об'єднані або може бути здійснена лише часткова уніфікація, на відміну від матеріального права, де зберігається тенденція до загальної стандартизації: договірне право і закон про банкрутство, наприклад, являють собою єдине ціле, так що важко здійснювати часткову уніфікацію²³.

Підсумовуючи, хочеться навести одну дуже правильну думку, яку обстоює С. Н. van Rhee і яку варто підтримати. Він зауважує, що так чи інакше, гармонізація цивільного процесу – це мета, яка повинна бути втіленою, вона є відкритою для обговорення, як і питання, яким чином вона повинна втілюватися. І цілком очевидно, що автори документів, спрямованих на гармонізацію, переконані в її благах; проте навіть якщо хтось і не переконаний у позитивному впливі гармонізації, цілком ймовірно, що ці документи, і особливо порівняльно-правові дослідження, на яких вони були засновані, можуть сприяти кращому розумінню подібності та відмінності в існуючих системах цивільного процесу в сучасному світі, а також дати юристу уявлення про недоліки різних процесуальних систем і шляхи, якими вони можуть бути вирішені²⁴.

Слід зазначити, що гармонізаційна робота повинна здійснюватися поступово, системно та комплексно, з урахуванням вектору розвитку країни, оскільки партикулярні зміни національного законодавства не приведуть до бажаного результату – створення стабільної та ефективної системи цивільного правосуддя, яка відповідає європейським стандартам.

¹ Бахин С. В. Сотрудничество государств по сближению национальных правовых систем: Унификация и гармонизация права : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.10 / Бахин Сергей Владимирович ; С.-Петербург. гос. ун-т. – СПб., 2003. – 46 с. – С. 5–6.

² Див.: Виноградов А. А. Процесс гражданско-правовой унификации и гармонизации договорного права в Европейском Союзе : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.10 / Виноградов Антон Александрович ; [Моск. гос. ин-т междунар. отношений]. – М., 2011. – 21 с.; Громошина Н. А. Дифференциация и унификация в гражданском судопроизводстве : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.15 / Громошина Наталья Андреевна ; [Моск. гос. юрид. акад. им. О. Е. Кутафина]. – М., 2010. – 50 с.; Иншакова А. О. Унификация корпоративного регулирования в Европейском Союзе и Содружестве Независимых Государств : автореф. дисс. ... д-ра юрид. наук : 12.00.03 / Иншакова Агнеса Олеговна ; Рос. ун-т дружбы народов. – Саратов,

2008. – 43 с.; *Слепченко Е. В.* Гражданское судопроизводство: проблемы единства и дифференциации : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.15 / Слепченко Елена Владимировна ; С.-Петерб. гос. ун-т. – СПб., 2012. – 484 с. та інші.

³ *Попко В. В.* Уніфікація норм міжнародного приватного права в рамках Гаазької конференції : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Попко Вадим Вікторович ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2006. – 220 арк.; *Руденко О. В.* Уніфікація міжнародного приватного права в ЄС : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Руденко Оксана Валеріївна ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – Київ, 2007. – 189 арк.; Теоретико-методологічні засади диференціації та уніфікації в цивільному, господарському й адміністративному судочинстві в Україні : монографія / О. А. Беляневич, І. Е. Берестова, С. С. Бичкова [та ін.]; за заг. ред. В. І. Бобрика. – Київ : Право України, 2013. – 172 с.; *Цірат Г. А.* Досвід міжнародно-правової уніфікації в сфері міжнародного цивільного процесу. Гаазькі Конвенції / Г. А. Цірат // Вісн. Акад. Адвокатури України. – 2011. – № 2. – С. 175–181. та інші.

⁴ Див.: *David R.* The International Unification of Private Law / R. David // International Encyclopaedia of Comparative Law. – Tubingen, 1971. – Vol. 2, ch. 5. – P. 3–9; *Lipstein K.* Unification of Jurisdiction: An Early German Example, Studi in memoria di Mario Giuliano / K. Lipstein. – Padua, 1989. – P. 547–552; *Procedural Laws in Europe. Towards Harmonisation* (Marcel Storme ed. 2003) / by J. Bolt. – Antwerpen / Apeldoorn, 2003. – 472 s.; *Rhee van C. H.* Harmonisation of Civil Procedure: an Historical and Comparative Perspective / C. H. van Rhee // Civil Litigation in a Globalising World / ed. by X. E. Kramer, C. H. van Rhee. – 2012. – P. 39–65; *Storme M.* Approximation of Judiciary Law in the European Union / M. Storme; Rapprochement du Droit Judiciaire de l'Union europeenne. – Kluwer; Dordrecht, 1994. – 225 s.; *Wagner G.* Harmonisation of Civil Procedure: Policy Perspectives [Електронний ресурс] / G. Wagner. – Електрон. дані. – Режим доступу: <http://ssrn.com/abstract=1777233/> – Назва з екрана. – Дата звернення: 28.07.2014; *Vernadaki Z.* Civil Procedure Harmonization in the EU: Unravelling the Policy Considerations / Z. Vernadaki // J. of Contemporary Europ. Research. – 2013. – Vol. 9, N 2. – P. 297–312.

⁵ Див.: *Покровский, Дождев Д. В.* Римское частное право : учебник для студ. вузов, обучающихся по спец. «Юриспруденция» / Д. В. Дождев; общ. ред. В. С. Нерсисянц; Ин-т государства и права РАН, Академ. прав. ун-т. – 2-е изд., изм. и доп. – М. : НОРМА, 2003. – 765 с.

⁶ *Грабарь В. С.* Первоначальное значение римского термина *jusgentium*. – Тарту, 1964. – 40 с. – С. 23.

⁷ *Storm M.* Improving access to Justice in Europe / M. Storm // TeKa Kom. Praw. – OL PAN, 2010. – P. 207–217.

⁸ Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union [Електронний ресурс] // Official Journal of the European Union. – Електрон. дані. – 2010.–Vol. 53 (30 March). – Режим доступу: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_.2010.083.01.0001.01.ENG – Назва з екрана. – Дата звернення: 10.08.2014.

⁹ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод [Електронний ресурс] // Верховна Рада України : офіц. веб-портал. – Електрон. дан. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004 – Загравие с екрана. – Дата обращения: 10.08.2014.

¹⁰ Хартія основних прав Європейського Союзу [Електронний ресурс] // Верховна Рада України : офіц. веб-портал. – Електрон. дан. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_524 – Загравие с екрана. – Дата обращения: 10.08.2014.

¹¹ Закон України Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції від 17 липня 1997 року [Електронний ресурс] // Верховна Рада України : офіц. веб-портал. – Електрон. дан. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/475/97-вр> – Загравие с екрана. – Дата обращения: 10.08.2014.

¹² *Storm M.* Improving access to Justice in Europe / M. Storm // TeKa Kom. Praw. – OL PAN, 2010. – P. 207–217.

¹³ The ECHR in facts & figures 2013 [Електронний ресурс] // European court of human rights. – Електрон. дані. – 2013. – Режим доступу: http://www.echr.coe.int/Documents/Facts_Figures_2013_ENG.pdf/ – Назва з екрана. – Дата звернення: 10.08.2014.

¹⁴ The ECHR in facts & figures 2013 [Електронний ресурс] // European court of human rights. – Електрон. дані. – 2013. – Режим доступу: http://www.echr.coe.int/Documents/Facts_Figures_2013_ENG.pdf/ – Назва з екрана. – Дата звернення: 10.08.2014.

¹⁵ *Rhee van C. H., Verkerk R.* Civil Procedure / C. H. van Rhee // Edgar Encyclopedia of Comparative Law / ed. by J.M. Smits. – 2006. – P. 120–134.

¹⁶ *Wagner G.* Harmonisation of Civil Procedure: Policy Perspectives [Електронний ресурс] / G. Wagner. – Електрон. дані. – Режим доступу: <http://ssrn.com/abstract=1777233/> – Назва з екрана. – Дата звернення: 28.07.2014. – P. 2.

¹⁷ *Vernadaki Z.* Civil Procedure Harmonization in the EU: Unravelling the Policy Considerations / Z. Vernadaki // J. of Contemporary Europ. Research. – 2013. – Vol. 9, N 2. – P. 297–312.

¹⁸ *Storme M.* Approximation of Judiciary Law in the European Union / M. Storme; Rapprochement du Droit Judiciaire de l'Union europeenne. – Kluwer; Dordrecht, 1994. – 225 s.

¹⁹ ALI / UNIDROIT Principles of Transnational Civil Procedure [Електронний ресурс] – Електрон. дані. – Режим доступу: <http://www.unidroit.org/english/principles/civilprocedure/ali-unidroitprinciples-e.pdf> – Назва з екрана. – Дата звернення: 20.08.14.

²⁰ From Transnational Principles to European Rules of Civil Procedure [Електронний ресурс] – Електрон. дані. – Режим доступу: http://www.europeanlawinstitute.eu/projects/current-projects-contd/article/from-transnational-principles-to-european-rules-of-civil-procedure/?tx_ttnews%5BbackPid%5D=137874&cHash=30981e5bc9618fbff47b45f915463642 – Назва з екрана. – Дата звернення: 20.08.14.

²¹ *Rhee van C. H., Verkerk R.* Civil Procedure / C. H. van Rhee // Edgar Encyclopedia of Comparative Law / ed. by J. M. Smits. – 2006. – P. 120–134.

²² *Lindblom P. H.* Harmony of Legal Spheres. A Swedish View on the Construction of a Unified European Procedural Law / P. H. Lindblom // European Rev. of Private Law. – 1997. – P. 11–46.

²³ *Storm M.* Improving access to Justice in Europe / M. Storm // TeKa Kom. Praw. – OL PAN, 2010. – P. 207–217.

²⁴ *Rhee van C. H., Verkerk R.* Civil Procedure / C. H. van Rhee // Edgar Encyclopedia of Comparative Law / ed. by J. M. Smits. – 2006. – P. 120–134.

Резюме

Ізарова І. О. Зближення та гармонізація як основні тенденції розвитку цивільного процесуального права.

Статтю присвячено дослідженню сучасних тенденцій розвитку цивільного процесуального права – зближенню та гармонізації права. Дослідження процесів реформування національного цивільного процесуального законодавства у світлі євроінтеграційних процесів та адаптації національним законодавством законодавства ЄС зумовлює науковий інтерес до цих процесів зближення та гармонізації права, які сьогодні актуальні в країнах-членах ЄС. У висновках зазначається, що гармонізаційна робота повинна здійснюватися поступово, системно та комплексно, з урахуванням вектору розвитку країни, оскільки партикулярне запровадження в національне законодавство дієвих та ефективних процедур і механізмів не приведе до бажаного результату – створення стабільної та ефективної системи цивільного правосуддя з урахуванням європейських стандартів.

Ключові слова: цивільне судочинство, цивільне процесуальне право, зближення права, гармонізація права, європейські стандарти цивільного правосуддя.

Резюме

Ізарова И. А. Сближение и гармонизация как основные тенденции развития гражданского процессуального права.

Статья посвящается исследованию современных тенденций развития гражданского процессуального права – сближению и гармонизации права. Исследование процессов реформирования национального гражданского процессуального законодательства в свете евроинтеграционных процессов и адаптации национального законодательства законодательству ЕС обуславливает научный интерес к этим процессам сближения и гармонизации права, которые сегодня актуальны в странах-членах ЕС. В выводах отмечается, что гармонизационная работа должна осуществляться постепенно, системно и комплексно, с учетом вектора развития страны, поскольку партикулярное внедрение в национальное законодательство действенных и эффективных процедур и механизмов не приведет к желаемому результату – созданию стабильной и эффективной системы гражданского правосудия с учетом европейских стандартов.

Ключевые слова: гражданское судопроизводство, гражданское процессуальное право, сближение права, гармонизация права, европейские стандарты гражданского правосудия.

Summary

Izarova I. Convergence and harmonization as main trends of civil procedure.

The article devoted to current trends of civil procedure – convergence and harmonization of law. Research of reforming national civil procedural law in the light of European integration processes and adaptation of national legislation with EU legislation makes scientific interest in these processes of convergence and harmonization of law, which are now relevant in the EU member states. The conclusion are that the harmonization work should be carried out gradually and systematically comprehensively, taking into account the vector of development as the particular implementation in national legislation effective and efficient procedures and mechanisms will not lead to the desired result – the creation of a stable and effective system of civil justice in line with European standards.

Key words: civil litigation; civil procedural law; convergence of law; harmonization of law; European standards of civil justice.

Отримано 24.06.2014

УДК 347.189;477

Р. Ю. МОЛЧАНОВ

Роман Юрійович Молчанов, кандидат юридичних наук, доцент Київського національного лінгвістичного університету

ЩОДО ІНДИВІДУАЛІЗУЮЧОЇ ПРИДАТНОСТІ ІМЕН ФІЗИЧНИХ ОСІБ

Останнім часом в юридичній науці і, зокрема, в цивілістиці значна увага приділяється дослідженню юридичних властивостей особистих немайнових благ, в тому числі такого блага, яким є ім'я особи. Правова природа імені була предметом робіт М. М. Агаркова, Н. С. Малєїна, М. Н. Малєїної, Р. Ю. Молчанова, Л. В. Красицької, С. О. Сліпченко, Р. О. Стефанчука, Н. В. Устименко, В. В. Чернооченко. Дослідники згодні в тому, що ім'я однією зі своїх властивостей має функцію формальної індивідуалізації свого носія, позначення особи, є атрибутом Ім'я дозволяє людині брати участь в соціальних зв'язках і не бути при цьому знеособленою¹.

Втім, у науковій літературі були позначені й деякі проблеми індивідуалізуючої придатності імен, зроблені деякі пропозиції щодо їх вирішення. У цій статті хотілося б акцентувати увагу на проблемі індивідуалізуючої здатності імені за умов, коли ідентифікація учасника правовідносин відбувається виключно за іменем особи, а також за умов зловживання особою правом на зміну імені.

Р. О. Стефанчук підкреслює гостроту проблеми здатності імені забезпечити індивідуалізацію особи. Звертаючись до даних державного реєстру фізичних осіб, він справедливо підкреслює, що в Україні у знач-